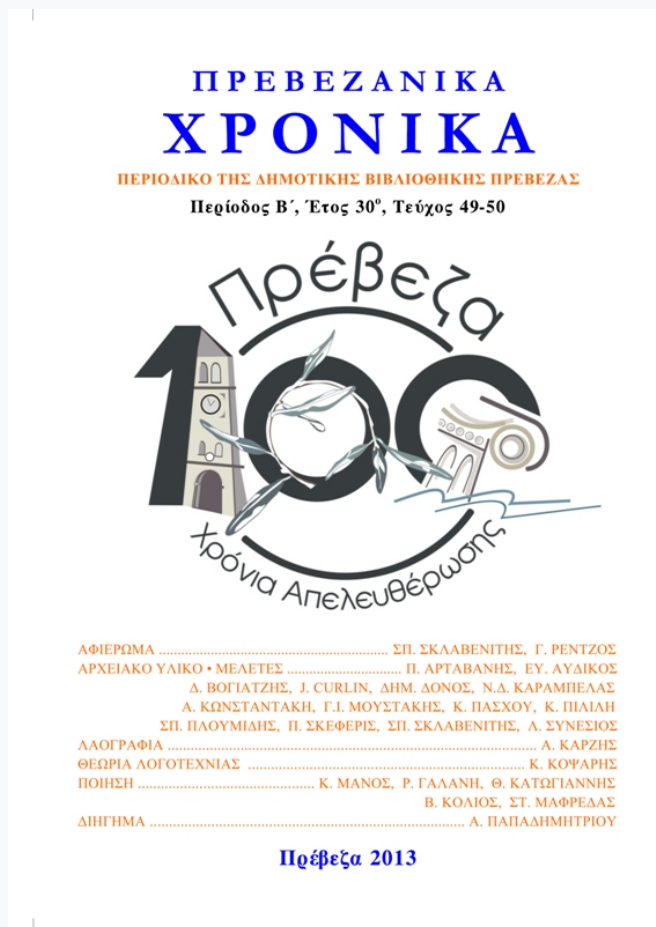

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 49-50 (2013)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 49-50 (2013)

Η θανατογραφία της «Πρέβεζας» στην ποιητική του Κ.Γ. Καρυωτάκη

Κοσμάς Κοψάρης

doi: [10.12681/prch.28632](https://doi.org/10.12681/prch.28632)

Copyright © 2021, Κοσμάς Κοψάρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοψάρης Κ. (2021). Η θανατογραφία της «Πρέβεζας» στην ποιητική του Κ.Γ. Καρυωτάκη. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (49-50), 479–488. <https://doi.org/10.12681/prch.28632>

Κοσμάς ΚΟΨΑΡΗΣ*

Η θανατογραφία της «Πρέβεζας» στην ποιητική του Κ.Γ. Καρυωτάκη

Η ποίηση του Κ.Γ. Καρυωτάκη σαρκώθηκε και τροφοδοτήθηκε από το ίδιο του το αίμα. Αναντίρρητα, ο αυτόχειρας ποιητής έζησε σε μια νευραλγική εποχή κοσμοϊστορικών αλλαγών, που είχε ως άμεσο αποτέλεσμα τον καταλυτικό δραματικό αντίκτυπο τόσο στη δική του ψυχосύνθεση όσο και στο ποιητικό του έργο, όπως διαφαίνεται ιδιαίτερα στην τρίτη του ποιητική συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927). Η πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου, όπως ορθά διατείνεται η Ντουνιά, ήταν μια εποχή «ταραγμένη και σκοτεινή».¹ Μια περίοδος κατά την οποία έλαβαν χώρα σημαντικά ιστορικά γεγονότα, τα οποία ήρθαν να προστεθούν στο ήδη δραματικό ιστορικό σκηνικό.

Η επανάσταση του 1917 στη Ρωσία βρισκόταν κοντά. Τα τραύματα της μικρασιατικής καταστροφής του 1922 ήταν ακόμη νωπά. Ακολούθησαν η δικτατορία του Πάγκαλου και η δημοκρατία του Παπαναστασίου. Η πρώτη μεσοπολεμική δεκαετία χαρακτηρίζεται για την οικονομική εξαθλίωση του λαού, όπου μπορεί κανείς να διακρίνει πλήθος ανέργων εργατών και αγροτών που διαβιούσαν μέσα σε άθλιες συνθήκες. Άστεγοι, πρόσφυγες και δημόσιοι υπάλληλοι, των οποίων ήδη εκείνη την περίοδο η κοινωνική θέση είχε υποσκελιστεί, συνθέτουν τον κοινωνικό ιστό. Από την άλλη οι φοιτητές τότε διψούσαν για την ανατροπή και πάσχιζαν να αλλάξουν τον κόσμο μέσα «από τη λογοτεχνία και την επανάσταση».²

Με βάση τα συγκεκριμένα ιστορικά δεδομένα, ο εκάστοτε μελετητής τόσο της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου όσο και του έργου των τότε ποιητικών εκπροσώπων μπορεί να αναχθεί σε ορισμένα συμπεράσματα που έχουν να κάνουν με τον αντίκτυπο της ιστορίας και των συγκεκριμένων ιστορικών

* Ο Κοσμάς Κοψάρης είναι εκπαιδευτικός στο 2^ο ΓΕΛ Πρέβεζας.

¹ ΝΤΟΥΝΙΑ 1999, 29.

² ΝΤΟΥΝΙΑ 1999, 29.

συνθηκών στο λογοτεχνικό *corpus* της ποιητικής γενιάς του '20. Στο παρόν άρθρο η βασική υπόθεση εργασίας έχει να κάνει με την ερμηνευτική ανάλυση του όψιμου ποιήματος του Κ.Γ. Καρυωτάκη «Πρέβεζα» ως δείγμα και χαρακτηριστική σημειολογική μονάδα μέσα από την οποία διαφαίνεται η διαπλοκή της ιστορίας με τη λογοτεχνία.

Σε αυτήν τη βάση, καθίσταται σαφές πως ο βασικός στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να δείξει την επιβίωση ενός συγκεκριμένου τύπου, της Πρέβεζας, όπως πέρασε στη συνείδηση του Καρυωτάκη, όχι ως ένας συγκεκριμένος τύπος που σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο των αρχών του 20^{ου} αιώνα τελούσε σε μια συγκεκριμένη κατάσταση –οικονομική, πολιτική, δημογραφική, κοινωνική– αλλά ως ένα συγκεκριμένο ποιητικό σύμβολο και λογοτεχνικό μοτίβο, το οποίο διαμορφώθηκε κάτω από την ποιητική διόπτρα ενός αυτόχειρα ποιητή, λίγο πριν εκείνος θέσει τέρμα στη ζωή του.

Ας περάσουμε πρώτα σε μια όσο το δυνατόν περισσότερο μικροσκοπική ερμηνευτική θεώρηση του ποιήματος «Πρέβεζα» του Κ.Γ. Καρυωτάκη.

Στο εν λόγω ποίημα εντοπίζεται η περιγραφή μιας ανεπιθύμητης κατάστασης, που προκαλεί συναισθήματα απέχθειας και δυσφορίας.

*Θάνατος είναι οί κάργιες πού χτυπιούνται
στούς μάρους τοίχους καί στά κεραμίδια,
θάνατος οί γυναῖκες πού αγαπιούνται
καθώς νά καθαρίζουνε κρεμμύδια.*

Παντού κυριαρχεί η εικόνα του θανάτου, ο οποίος συνιστά μια ζοφερή κατάσταση που στοιχειώνει την ύπαρξη του ποιητικού υποκειμένου. Ο θάνατος πνέει από παντού. Ξεχειλίζει από τον χώρο που θεωρείται εφάμιλλος της ζωής, της ευτυχίας και της ασφάλειας, καθώς «επικεντρώνεται γύρω από την έννοια σπίτι».³ Το σπίτι σημασιοδοτείται, κυρίως, θετικά. Εδώ, όμως, διαπιστώνεται μια ανάδρομη κατεύθυνση στο σημασιολογικό του περιεχόμενο, καθώς δεν συνιστά πλέον το ευτυχισμένο καταφύγιο, ούτε τον επιθυμητό προορισμό, αλλά μια εφιαλτική εικόνα θανάτου. Σε αυτό το πλαίσιο, η Πρέβεζα ως τόπος θρυμματίζεται στον ποιητικό καμβά του Καρυωτάκη σε επιμέρους εικόνες-τοπία, που συνιστά το καθένα ένα τοπίο θανάτου, άρα η Πρέβεζα από ιστορικός τόπος μεταρσιώνεται ποιητικά σε έναν μη-τόπο, που δεν ανάγεται σε ένα σύνολο, αλλά σπάει σε επιμέρους κομμάτια των οποίων η εκ νέου διαπλοκή ανασυνθέτει την Πρέβεζα όχι, όμως, πια ως τόπο με ιστορικές συντεταγμένες, αλλά ως μια *θανατογραφία*, ως, δηλαδή, το λογοτεχνικό μοτίβο της «Πρέβεζας», το οποίο με αυτόν τον αναγνωριστικό κώδικα θα είναι

³ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 309.

πλέον γνωστό στους λογοτέχνες του 20^{ου} αιώνα, όταν θα αποφασίσουν να το εντάξουν ως θεματικό μοτίβο στην ποίησή τους.

Η πρώτη, λοιπόν, εικόνα, όπως ορθά διατείνεται ο Μπενάτσης, δεν συνιστά τον ιδανικό χώρο, όπου μπορεί κάποιος να προσφύγει προκειμένου να γαληνέψει ή να ξεκουραστεί. Από την άλλη, από την αρχή του ποιήματος διαπιστώνεται ήδη η φθορά που εντοπίζεται στους τοίχους και στα κεραμίδια που είναι μαύρα. Τα μαύρα πουλιά και η εμφάνισή τους στον ουρανό συνιστούν, επιπλέον, και κάτι το δυσοίωνα που πρόκειται να λάβει χώρα ως απευκταίο.⁴ Επομένως, προοιωνίζεται κάτι άσχημο.

Ο ποιητής με τη δική του ενόραση το διαισθάνεται και το αποθέτει στην ποίησή του. Το κακό που πρόκειται να συμβεί ξεκινάει από τον χώρο του σπιτιού, τον χώρο της ασφάλειας και της προστασίας, όπου ο καθένας μπορεί να τον στολίσει με τη δική του αισθητική και με τον δικό του τρόπο. Τώρα, όμως, μέσα στη χοάνη του μαύρου, όλα αλλοιώνονται και αναιρούνται. Όλη η κυτταρική δομή του χώρου του σπιτιού σιγά-σιγά σβήνει, ενώ ταυτόχρονα, εξακολουθεί να διατηρείται η ιδιότητα του σπιτιού ως ο κατεξοχήν χώρος της προστασίας και της ασφάλειας. Συνεπώς, «το πρώτο γνώρισμα των αρχικών στίχων είναι η συνύπαρξη αντιφατικών σημάτων, της ανησυχίας και της ανασφάλειας από τη μια μεριά και της προστασίας από την άλλη».⁵

Η μαρτυρία του ποιητικού υποκειμένου δομείται πάνω στο σχήμα μιας ανοικείωσης από οτιδήποτε στοιχειοθετούσε και επιτελούσε τη γνώριμη και φυσική του λειτουργία, πράγμα που αποδίδεται από την αρχή του ποιήματος. Αρχικά, ο χώρος του σπιτιού ανοικειώνεται από τον προσφιλή και συνήθη ρόλο του. Στη συνέχεια οι γυναίκες, οι οποίες ουσιαστικά αποφορτίζονται από τη φυσική θέση του ποθητού-ωραίου φύλου, από τον αισθησιασμό που θα έπρεπε να εκπέμπουν, ενώ παρουσιάζονται να «καθαρίζουνε κρεμμύδια», κάτι που τις αποξενώνει από τον φυσικό τους ρόλο, καθώς σκιαγραφούνται να αγαπιούνται σε αυτές τις συνθήκες. Έτσι, «ο έρωτας [...] που είναι θετικό στοιχείο και ποθητό, καταλήγει να είναι αγγαρεία [...]. Σαν να είναι ο έρωτας κάτι το υποχρεωτικό και ενοχλητικό συγχρόνως».⁶

Από την πρώτη στροφή, λοιπόν, εγείρεται ένα ερώτημα μείζονος σημασίας για μια ασφαλή ερμηνευτική ανάγνωση του ποιήματος. Όλα όσα αποδίδει ο ποιητής αποτιμώνται με βάση τις ρεαλιστικές και πραγματικές του εμπειρίες από τον τόπο όπου διέμεινε τον τελευταίο μήνα της ζωής του ή εντάσσονται στο συγκεκριμένο κλίμα της ανοικείωσης του είναι του και αποτυπώνονται στον εκάστοτε αναγνώστη διηθημένα μέσα από το φίλτρο της απάρνησης και αποξένωσης αυτών καθαυτών των εμπειριών; Με άλλα λόγια, αποτυπώνει

⁴ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 309.

⁵ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 309.

⁶ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 310.

στο ποιητικό του εργαστήρι την πραγματικότητα που βιώνει ή τις σκιές αυτής, καθώς εκείνος τη συγκεκριμένη περίοδο δεν αισθάνεται ο εαυτός του, αλλά η σκιά του εαυτού του;

Φυσικά, στη συγκεκριμένη εργασία δεν πρόκειται να επιχειρηθεί διερεύνηση των συνθηκών που οδήγησαν τον ποιητή στην κατάσταση που αποτυπώνεται στο συγκεκριμένο ποίημα, αλλά η απόδοση των δύο στοιχείων που οριοθετούν την ταλάντευση πάνω στην οποία αιωρείται το ποίημα ως εκκρεμές: η Πρέβεζα είναι όντως ένα ρεαλιστικό εφιαλτικό σκηνικό ή μεταμορφώνεται σε θανατογραφία, προκειμένου να υπηρετήσει τον ζοφερό κόσμο του αυτόχειρα ποιητή, ο οποίος βρίσκεται στο πιο νευραλγικό στάδιο τόσο της ζωής του όσο και της καριέρας του;

Στη συνέχεια ο σκηνοθετικός διάκοσμος του ποιήματος μεταβάλλεται, καθώς μεταφερόμαστε σε άλλα τοπία που συνθέτουν και εκείνα τη θανατογραφία της Πρέβεζας, περισσότερο ανοιχτά. Σηματοδοτείται, έτσι, η μετάβαση από τον κλειστό στον ανοιχτό χώρο.

*Θάνατος οί λεροί, άσήμαντοι δρόμοι
μέ τά λαμπρά, μεγάλα όνόματά τους,
ό έλαιώνας, γύρω ή θάλασσα, κι άκόμη
ό ήλιος, θάνατος μέσα στους θανάτους.*

Αν είχε θεωρηθεί ότι ο κλειστός χώρος είναι ασφυκτικός, γεγονός που παρωθεί το ποιητικό υποκείμενο να αποδράσει σε πεδία περισσότερο ανοιχτά, προκειμένου να βρει την ηρεμία, διαπιστώνεται εδώ ότι ακόμη και ο ανοιχτός χώρος και τα φυσικά τοπία υπόκεινται στη διαδικασία της ανοικείωσης από τον αρχικό τους ρόλο και λειτουργία. Σε αυτήν τη βάση, διακρίνονται δρόμοι, οι οποίοι προσδιορίζονται από το επίθετο «ασήμαντοι», γεγονός, όμως, που έρχεται σε αντίθεση με τα λαμπρά και ένδοξα ονόματα που φέρουν. «Επομένως, η μη λειτουργικότητα συγκρούεται εδώ με τη λαμπρή ονοματοθεσία δημιουργώντας έτσι μια κατάσταση αντιφατική».⁷

Επιπλέον, όλα τα ζωτικά στοιχεία της φύσης, όπως ο ελαιώνας, ο ήλιος και η θάλασσα σηματοδοτούνται αρνητικά. Τα πρωτογενή στοιχεία της φύσης ανοικειώνονται και εκείνα από τη βασική λειτουργία τους και ανασυνθέτουν έναν τόπο που ουσιαστικά συνιστά έναν μη-τόπο. Η εκτύλιξη του ποιήματος καταμαρτυρεί ότι ο ποιητής εμπλέκεται όλο και περισσότερο στην κατάσταση της «αβύσσου του νου», όπως αναφέρει χαρακτηριστικά σε ένα άλλο ποίημά του που εντάσσεται στην ίδια παραγμένη περίοδο, την «Αισιοδοξία». Υποβάλλει στον μηχανισμό της λογοτεχνικής ανοικείωσης όχι μονάχα τα στοιχεία που αποτελούν τον ζωντανό και τρέχοντα πολιτισμό της Πρέβεζας

⁷ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 310.

εκείνης της εποχής, όχι μονάχα προβαίνει σε μια καταγραφή των κτισμάτων της πόλης που διέμενε λίγο πριν το τέλος, αλλά εντάσσει και το φυσικό περιβάλλον στο εφιαλτικό σκηνικό που περιγράφει με απώτερο στόχο να δείξει πως σε ένα σκηνικό θανάτου όλα σβήνουν, αλλοτριώνονται και αποξενώνονται από την αρχική τους λειτουργία. Εφόσον, όλα αποφορτίζονται από τον θετικό τους ρόλο και την ευεργετική τους επίδραση πάνω στον άνθρωπο, έτσι ούτε και ο ίδιος δεν έχει λόγο ύπαρξης σε έναν τόπο του οποίου όλα τα επιμέρους κομμάτια αποσυντίθεται και το μόνο που αποπνέουν είναι ο θάνατος. Καθώς, λοιπόν, όλα πεθαίνουν, ο ίδιος δεν μπορεί να οδεύσει σε αντίστροφη τροχιά και κατεύθυνση. Δεν μπορεί να πορευτεί πλέον προς τη ζωή, αλλά προς τον θάνατο. Στο τοπίο θανάτου που στοιχειοθετεί η Πρέβεζα του Καρυωτάκη τα πάντα πεθαίνουν, όλα λειτουργούν έκκεντρα προς τη ζωή.

Στην επόμενη στροφή περνά στον χώρο των προσώπων που συνιστούν τους θεσμικούς φορείς της κοινωνικής εξουσίας, διοίκησης και εκπαίδευσης, για να δείξει ότι ακόμη και εκεί δεν υπάρχει τίποτε το ζωντανό.

*Θάνατος ό αστυνόμος πού διπλώνει,
για νά ζυγίσει, μιά «έλλιπη» μερίδα,
θάνατος τά ζουμπούλια στό μπαλκόνι
κι ό δάσκαλος μέ τήν έφημερίδα.*

Ο αστυνόμος, το όργανο της τάξης, το εφάμιλλο της προστασίας του πολίτη τοποθετείται σε ένα καυστικό σκηνικό στο οποίο φαίνεται ότι αντί να ενδιαφέρεται περισσότερο ουσιαστικά για τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης και για την προστασία των πολιτών, εκείνος αναλώνει όλη του την ενέργεια στη μίζερη κατάσταση και διαδικασία ελέγχου μιας μερίδας εστιατορίου αν είναι ελλιπής ή όχι.

Το κωμικό στοιχείο σ' αυτήν την υπόθεση έχει σχέση με την κίνηση του αστυνόμου. Για να επιτελέσει το έργο του, διπλώνει, γέρνει πάνω στη ζυγαριά. Έχουμε επομένως εδώ μια σύγκρουση ανάμεσα στο ευθυτενές σώμα που ταυτίζεται με τη λεβεντιά και το γυρτό σώμα που παραπέμπει σε ένα είδος μιζέριας.⁸

Επίσης, παρατηρείται μια ακόμη ανοικείωση του ρόλου που επιτελούν τα ζουμπούλια ως αναπόσπαστο κομμάτι της φύσης, το οποίο, όμως, εδώ αποδίδεται εγκλωβισμένο σε έναν χώρο στον οποίο τα έχει αιχμαλωτίσει ο άνθρωπος, στο μπαλκόνι. Το φυσικό στοιχείο, έτσι, που συνιστά το ελεύθερο

⁸ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 311.

και το ζωογονητικό κομμάτι του φυσικού στοιχείου παρουσιάζεται να αργοπεθαίνει από την επέμβαση του ανθρώπων.

Στη συνέχεια ακολουθεί ο δάσκαλος ως θεσμικός φορέας της εκπαίδευσης, ο οποίος και εκείνος με τη σειρά του πρόκειται να ανατρέψει τον εθιμοτυπικά και καθιερωμένα σεβαστό ρόλο του εκπαιδευτικού λειτουργού, όπως έχει αποτυπωθεί στις εγγραφές της συλλογικής μας συνείδησης. Ο δάσκαλος στις ομαλές περιστάσεις συνιστά τον φορέα και το εχέγγυο της μεταλαμπάδευσης της γνώσης στους νεότερους. Σε μια μικρή κοινωνία θα ήταν αναμενόμενο να αντιμετωπίζεται με τον δέοντα σεβασμό και να αποτελεί πρότυπο με τη στάση και τη θέση που τηρεί προς όλους τους άλλους. Εδώ, όμως, σηματοδοτείται μια σημαντική απόκλιση από τον κανόνα: ο δάσκαλος δεν παρουσιάζεται στον αναγνώστη να βρίσκεται στο σχολείο και να κάνει μάθημα στους μαθητές του, ούτε να λαμβάνει μέρος σε κάποια διάλεξη, παρακινώντας και ενθαρρύνοντας και τους άλλους στη γνώση. Αντίθετα, ο ρόλος του έχει αλλοτριωθεί, καθώς ούτε σε κάποια βιβλιοθήκη βρίσκεται να μελετάει, αλλά το μόνο στο οποίο περιορίζεται να κάνει είναι το να διαβάσει εφημερίδες.

Το συγκεκριμένο γεγονός καταμαρτυρεί τη διάθεση παραίτησης που τον ταλανίζει. Με τον τρόπο αυτόν ουσιαστικά βουλιάζει και βυθίζεται όλο και περισσότερο σε ένα μεγαλύτερο τέλμα από το οποίο ούτε μπορεί, μα ούτε και ενδιαφέρεται να αποδράσει. Έχει παραιτηθεί από τη διεκδίκηση της γνώσης, από την έρευνα, από την προσπάθεια να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες. Όλα πια τα αποδίδει και τα αποτιμά με τον ίδιο τρόπο, σαν μια εφημερίδα, την οποία ανάγει σε σύμβολο μιας μίζερης και φθαρτής καθημερινότητας, η οποία σκορπά τριγύρω της τον θάνατο. «Ο εκπαιδευτικός αυτός δεν ενδιαφέρεται για τα μεγάλα και ουσιαστικά, αλλά για τα τετριμμένα».⁹

Το κλίμα παραίτησης, διάλυσης και νέκρωσης συνεχίζεται και με τους υπόλοιπους εκπροσώπους που συναπαρτίζουν τις αρχές του τόπου. Αναφέρεται χαρακτηριστικά στις επόμενες στροφές:

*Βάσις, Φρουρά, Έξηκονταρχία Πρεβέζης.
Τήν Κυριακή θ' ακούσουμε τή μπάντα.
Έπηρα ένα βιβλιάριο Τραπέζης,
πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.*

*Περπατώντας άργά στην προκυμαία,
«υπάρχω;» λές, κι ύστερα: «δέν υπάρχεις!»
Φτάνει τό πλοίο. Ύψωμένη σημαία.
Ίσως έρχεται ό κύριος Νομάρχης.*

⁹ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 312.

Ο τρόπος που παρουσιάζονται οι διοικητικές υπηρεσίες, καθώς και οι πολιτικές και στρατιωτικές αρχές του τόπου σε ένα πρώτο επίπεδο καταδεικνύει την άσπογη οργάνωση που ενυπάρχει σε μια μικρή πόλη. Στη συγκεκριμένη μικροδομή ερμηνευτικής ανάλυσης, η παρούσα αναφορά μπορεί να θεωρηθεί μια ρεαλιστική εγγραφή και αποτύπωση στην ποιητική γραφή του Καρυωτάκη. Συνεπώς, ο τρόπος απόδοσης της πραγματικότητας μέχρι εδώ δεν καταμαρτυρεί τίποτε το μεμπτό για την πολιτική, διοικητική και κοινωνική οργάνωση μιας μικρής επαρχιακής πόλης στο τέλος της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας. Αντίθετα, περιγράφεται κόσμος, κίνηση, τήρηση των κανόνων κοινωνικής ευπρέπειας και δείγματα μιας αρκετά αυξημένης πολιτισμικής κίνησης, δεδομένης της παρουσίας των μουσικών συνόλων. Όλα αυτά, λοιπόν, προσιδιάζουν σε έναν ζωντανό χώρο, που δεν αποκλείεται σε ένα πρώτο φόντο να συνηχούσε έτσι στον εσωτερικό κόσμο του ποιητή. Σε ποιο σημείο, όμως, σταματά ο ενθουσιασμός και αρχίζει η διάλυση, η παθητικότητα, η αδράνεια, ο θάνατος;

Στις δύο ανωτέρω στροφές λαμβάνει χώρα μια διχοστασία γύρω από την οποία συναρθρώνονται και συσπειρώνονται εκ διαμέτρου αντιφατικές έννοιες: Η ύπαρξη και η ταυτόχρονη μη ύπαρξη του ποιητή. Από τη μια πλευρά το ποιητικό υποκείμενο θα μπορούσε να περιχαρακώσει το είναι του και να ενταχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό σε μια επαρχιακή πόλη που εμφανίζει ίχνη μιας, για τα δεδομένα του χώρου και του ιστορικού χρόνου, αρκετά αξιόλογης πολιτισμικής κίνησης. Είναι μια παραθαλάσσια πόλη, που διαθέτει λιμάνι, με την παρουσία στρατού να της δίνει ζωή, και μάλιστα, κάθε Κυριακή η στρατιωτική μπάντα παίζει μουσική για ευχαρίστηση του κοινού.¹⁰

Το λιμάνι ισοδυναμεί με κίνηση, με εμπορεύματα με ανόρθωση και τόνωση της οικονομίας. Από την άλλη, η συγκεκριμένη πόλη εκείνη την εποχή λειτουργούσε και ως διοικητικό κέντρο. Άραγε, για ποιο λόγο όλα κατακρεουργούνται από την ποιητική γραφίδα του Καρυωτάκη; Πριν οδηγηθούμε στα τελικά συμπεράσματα ας παραθέσουμε και την τελευταία στροφή του ποιήματος που ίσως μας δια φωτίσει περισσότερο:

*Άν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέβαινε από άηδία ...
Σιωπηλοί, θλιμμένοι, μέ σεμνούς τρόπους,
θα διασκεδάζαμε όλοι στην κηδεία.*

Αυτό που αναδεικνύεται από μια περισσότερο ανιχνευτική ανάλυση του ποιήματος, για να απαντήσουμε και στο αρχικό μας ερώτημα, που τέθηκε ως βασική υπόθεση εργασίας, είναι όχι το πόσο ο ποιητής πλήττεται από τα ερε-

¹⁰ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ 2004, 313.

θήσιμα της συγκριμένης ιστορικής πραγματικότητας της Πρέβεζας κατά τη σχετική εποχή που γράφεται το ποίημα, αλλά το πώς η ρεαλιστική καταγραφή του εξωτερικού κόσμου μεταγγίζεται μέσα στις ταραγμένες εσοχές ενός ψυχικού κόσμου που βάλλεται από διάθεση *spleen*. Ο ποιητής παραπαίει εκείνη την περίοδο ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο, κάνει «γκελ με την άβυσσο». Υπάρχουν στιγμές που αισθάνεται ότι δεν ζει, ότι είναι αδύναμος να αντιδράσει και να μπορέσει να συμφιλιωθεί με τη ζωή. Αφοπλίζει και εξουδετερώνει οτιδήποτε το θετικό το οποίο θα μπορούσε να του αποφέρει ασφάλεια και να τον κάνει να προχωρήσει. Διάκειται ειρωνικά σε οτιδήποτε θα τον έκανε να ελπίζει και να ονειρευτεί ένα διαφορετικό αύριο.

Η κοινωνική του θέση, το πρώτο βιβλιάριο που του απέφερε τριάντα δραχμές, η επίσημη μέρα της Κυριακής, η Πρέβεζα ως διοικητική πόλη, η παρουσία τόσο του στρατού, όσο και ενός ανώτερου προϊστάμενου, του νομάρχη, όλα σηματοδοτούνται αρνητικά και χάνουν τη βασική τους λειτουργία, προκειμένου να υπηρετήσουν τη βασική στοχοθεσία του ποιητή λίγο πριν από το μεγάλο φινάλε, λίγο πριν από την απόδραση στην απεραντοσύνη του νου.

Με τον τρόπο αυτόν ο Καρυωτάκης στο συγκεκριμένο ποίημα διεισδύσει στην ιστορία μιας επαρχιακής πόλης, για να την αποδεσμεύσει στη συνέχεια από τα διακριτά της μέρη. Περιτυλίγει το ποίημά του με έναν ρεαλιστικό ιστορικό μανδύα, για να προβεί στη συνέχεια σε γενικεύσεις που έχουν να κάνουν με τις εσώτερες εγγραφές μιας βαθιά ταραγμένης παθολογίας. Δεν είναι τυχαίο, σε αυτήν την ερμηνευτική θεώρηση, που το ποίημα είχε αρχικά τον τίτλο *Επαρχία*.

Η επαρχία της Πρέβεζας, όπως και κάθε επαρχία υπηρετεί το όραμα του δημιουργού για τη μετατροπή του τόπου σε έναν μη-τόπο, ή, καλύτερα, σε μια θανατογραφία, σε έναν τόπο που το μόνο που εκπέμπει είναι ο θάνατος. Εδώ, ο θάνατος υπάρχει παντού, συνεπώς, η μεταμόρφωση του ιστορικού τόπου σε ποιητική του θανάτου έχει ήδη συντελεστεί. Άραγε τι πρόσημο έχει ο θάνατος, θετικό ή αρνητικό; Η απάντηση, ασφαλώς και θα ξαφνιάσει τον αναγνώστη, διότι ο θάνατος εδώ λειτουργεί ως το ψυχικό αντιστύλι του ποιητικού υποκειμένου, ως ο οδοδείκτης του για την τελική του λύτρωση, η οποία, ως φαίνεται, έχει να κάνει με τον τρόπο που υποστασιοποιούνται τα εξωτερικά σχήματα και σύμβολα στο δικό του εσωτερικό γίγνεσθαι παρά με αυτήν καθαυτή την ιστορική πραγματικότητα.

Ο θάνατος είναι για τον ποιητή η λύτρωση, το τέλος μιας σειράς νοσηρών καταστάσεων, οι οποίες ως θεματικά μοτίβα έχουν καταγραφεί νωρίτερα στην ποίησή του και έχουν ήδη αποκρυσταλλωθεί στην τελευταία του ποιητική συλλογή. Τώρα βρισκόμαστε ένα βήμα πριν την ολοκλήρωση του έργου, πριν από την τελική σιγή.

Η ερμηνευτική περιήγηση της «Πρέβεζας» του Καρυωτάκη ως μελέτη μιας θανατογραφίας μάς οδήγησε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Ο Καρυωτάκης στο συγκεκριμένο ποίημα ξεκινάει από ρεαλιστικές καταγραφές και από ακριβείς ιστορικές συντεταγμένες του τόπου και του χρόνου για να τις ανατρέψει πλήρως στη συνέχεια.

Η Πρέβεζα δεν συνιστά εδώ μια ιστορική μαρτυρία αλλά ένα συγκεκριμένο θεματικό μοτίβο, μια ποιητική του θανάτου, μια θανατογραφία, η οποία υπηρετούσε την ταραγμένη ψυχολογία του Καρυωτάκη λίγο πριν εκείνος θέσει τέρμα στη ζωή του.

Χαρακτηριστικό της θανατογραφίας, όπως αποτυπώνεται εδώ είναι η περιγραφή της ανοικειώσης του φυσικού κόσμου, της εξωτερικής πραγματικότητας, των κοινωνικών θεσμών. Όλα δείχνουν να αλλοτριώνονται, να αποστασιοποιούνται από τον αρχικό τους ρόλο και λειτουργία και να εκφυλίζονται.

Ο θάνατος, ενώ ως βασικό δομικό στοιχείο του ποιήματος επαναλαμβάνεται διαρκώς και ισοδυναμεί με το κενό, την παραίτηση και τη διάλυση, στον βασικό πυρήνα πρόσληψης από το ποιητικό υποκείμενο, αποβαίνει συνώνυμο της χαράς και της ανακούφισης από έναν κόσμο που δεν έχει τίποτε να προσφέρει στον ποιητή και διαβρώνεται από τη στιγμή που εισρέει εντός του και δεν μπορεί να ανατρέψει την πορεία που έχει πάρει ήδη ο Καρυωτάκης, η οποία καθίσταται ως μη αναστρέψιμη.

Το εν λόγω ποίημα δεν πρέπει να θεωρηθεί σε καμία περίπτωση αυτόνομο και ανεξάρτητο από την προηγούμενη ποιητική συλλογή του Καρυωτάκη. Αντίθετα, συνιστά την κορύφωση μιας συνέχειας και ταυτόχρονα τη λύτρωση, τη λύση στο αδιέξοδο, το οποίο είχε προηγηθεί σε προηγούμενες ποιητικές του καταθέσεις.

Αυτό που χαρακτηρίζει το ποίημα και το εντάσσει στην καταγραφή μιας θανατογραφίας είναι η διαρκής αμφιταλάντευση ανάμεσα στην ύπαρξη και στη μη ύπαρξη, στο είναι και στο μη είναι, στη ζωή και στον θάνατο, στο αδιέξοδο της ζωής και στη λύτρωση του θανάτου, ο οποίος, όμως, συνηχεί όχι ως η εκμηδένιση της ύπαρξης για τον ποιητή, αλλά ως η περιχαράκωση και η τελική επισφράγιση της πορείας προς την ελευθερία, που για τα δικά του δεδομένα θα επιτευχθεί έναν μήνα περίπου αργότερα.

Κάτω από τη συγκεκριμένη ερμηνευτική οπτική του ποιήματος, ας κλείσουμε με την παράθεση της αποχαιρετιστήριας επιστολής του Καρυωτάκη, η οποία ενισχύει ακόμη περισσότερο το μοτίβο της θανατογραφίας της «Πρέβεζας»:

Είναι καιρός να φανερώσω την τραγωδία μου. Το μεγαλύτερό μου ελάττωμα στάθηκε η αχαλίνωτη περιέργειά μου, η νοσηρή φαντασία και η προσπάθειά μου να πληροφορηθώ για όλες μου τις συγκινήσεις, χωρίς, τις περισσότερες, να μπορώ να τις αισθανθώ. Τη χυδαία, όμως, πράξη που μου αποδίδεται τη μισώ. Εζήτησα μόνο την ιδεατή ατμόσφαιρά της, την έσχατη πικρία. Ούτε είμαι ο κατάλληλος άνθρωπος για το επάγγελμα

εκείνο. Ολόκληρο το παρελθόν μου πείθει γι' αυτό. Κάθε πραγματικότητα μου ήταν αποκρουστική.

Είχα τον ίλιγγο του κινδύνου. Και τον κίνδυνο που ήρθε τον δέχομαι με πρόθυμη καρδιά. Πληρώνω για όσους, καθώς εγώ, δεν έβλεπαν κανένα ιδανικό στη ζωή τους, έμεινα πάντα έρμαιο των δισταγμών τους, κ' εθεώρησαν την ύπαρξή τους παιχνίδι χωρίς ουσία. Τους βλέπω να έρχονται ολοένα και περισσότεροι μαζί με τους αιώνες. Σ' αυτούς απευθύνομαι. Λυπούμαι τους δυστυχισμένους γονείς μου, λυπούμαι τ' αδέρφια μου. Αλλά φεύγω με το μέτωπο ψηλά. Ήμουν άρρωστος [...]

Κ.Γ.Κ.¹¹

Βιβλιογραφία

- ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ Α., 2004, «Τι νέοι που φτάσαμεν εδώ ...»: Κώστας Καρυωτάκης: Από τα πρώτα ως τα τελευταία ποιήματα, Αθήνα
- ΝΤΟΥΝΙΑ ΧΡ., 1999, Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο, 2^η έκδ., Αθήνα
- ΣΑΒΒΙΔΗΣ Γ.Π., ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ Ν.Μ. & ΜΗΤΣΟΥ Μ., 1989, Χρονογραφία Κ.Γ. Καρυωτάκη (1896-1928), 2^η έκδ., Αθήνα

¹¹ ΣΑΒΒΙΔΗΣ et al. 1989, 166-167.